

Københavnske arkitektur- og byplanprojekter

MOGENS LEBECH: KØBENHAVNSKE PROJEKTER – DET KØBENHAVN SOM ALDRIG BLEV. 125 s. Billedredaktion og tilrettelægning ved forfatteren. Stig Vendelkærs Forlag. København 1973 Indbundet 112.50 kr.

Mogens Lebech har et langt forfatterskab bag sig med hovedvægten på københavnhistoriske emner. Blandt historikere vil han især være kendt for kæmpeindsatsen som billedredaktør ved »Politikens Danmarkshistorie« (bind 6–11); en ikke mindre betydningsfuld billedredaktion er nedlagt i seksbindsværket »København før og nu« (1947–50). Lebechs force er ikke så meget de dybtborende arkivstudier som et eminent kendskab til og beherskelse af det omfattende og vidtspredte billedmateriale, som udgør en så væsentlig del af kilderne både til rigs- og lokalhistorien. Den foreliggende bog er ingen undtagelse fra regelen, og i udstyr er den en tro kopi af forfatterens »København og københavnere i 800 år« udsendt i anledning af byjubilæet 1967.

»Københavnske projekter« er først og fremmest en billedbog. Den ledsagende tekst skal både gøre det ud for brød- og billedtekst. Det er ofte vanskeligt, ja undertiden umuligt at vide, hvilken af de mange illustrationer på siden eller opslaget, der hentydes til. Det er ikke nok at skrive »th« eller »ovenfor«, når der vitterligt er flere muligheder at vælge imellem. Dette problem kunne nemt være løst ved hjælp af figurnumre og parenteser. En række trykfejl og en mildest talt ejendommelig sprogbrug letter ikke arbejdet for læseren. Billedkvaliteten er gennemgående ringe, da forfatteren har valgt at skyde genvej til de mange tegninger, som gengives efter andre bøger. Metodisk indebærer dette princip, at man ikke altid oplyses om originalens ophavsmand, men kun om det værk, hvorfra illustrationen er hentet. Det er svært at orientere sig i bogen, som savner registre; det havde været rimeligt at bringe såvel sted- som personregister, og den uoverskuelige indholdsfortegnelse er ikke nogen god løsning.

Bogen behandler talrige projekter, som af den ene eller den anden grund ikke blev til noget; i tid spænder de lige fra Christian IV til vore dage, og der er særdeles tankevækkende udkast imellem – tænk om de alle var blevet realiseret. Exempelvis kan nævnes nedrivning af Nyboder, som skulle give plads til store boligkarreer, ombygning af Prinsens Palæ (Nationalmuseet) til hovedbanegård eller etablering af en parallelgade til Strøget, som skulle gennemskære hele den gamle, bevaringsværdige bebyggelse. Forfatteren har valgt at gå kronologisk til værks, hvilket forekommer rimeligt, når et så stort tidsrum behandles. En tematisk opdeling kan dog have sine fordele, som det kunne ses på Københavns kommunes byplanudstilling i sommeren 1973 »Rundetårns flytning og andre ikke gennemførte forslag fremsat i tidens løb«. Her drejede det sig ganske vist kun om perioden siden voldenes fald, men katalogen gav udmærkede introduktioner til nogle af de forskellige problemkomplekser, hvad man måske kan savne i Lebechs fremstillingform. Ved »projekter« forstår forfatte-

ren både egentlige byplanarbejder samt udkast til større byggeri, ja der er endog eksempler på forslag til opstilling af skulpturer. Med så vid en definition er det indlysende, at man ikke kan få alt med, og skønt nogle læsere utvivlsomt vil finde mangler, synes forfatteren dog at have dækket emnet godt, således at de væsentligste projekteringsarter er omtalt.

Som nævnt er illustrationerne det bærende element i bogen. Alligevel må man gøre indsigelse mod teksten, som skæmmes af urimeligt mange trykfejl og unøjagtigheder. Ulrik Frederik Gyldenløve var trods alt ikke Christian V's halvonkel og Frederik VI ikke konge i 1745. Hofbygmester Lauritz Thurah hed ikke Albert til fornavn, ligesom arkitekten N. H. Jardin ikke stavede sig med »Ch« som sin landsmand, den berømte maler. Forfatterens kompasrose har en stærk misvisning, idet en udsigt mod Christiansborg fra Nybrogade angives at være set fra syd, mens Frederikskirken (Marmorkirken) skulle befinde sig øst for Amalienborgkvarteret.

Bogen er naturligvis ikke tænkt som en tilbundsgående studie i Københavns byplanmæssige historie – den handler jo netop om de projekter, der ikke blev til noget. Den er en populær fremstilling i billeder og tekst af et særdeles interessant emne, som rigtigt behandlet formår at sige umådeligt meget om hovedstadens historie og udvikling siden Christian IV's dage. Man er forfatteren taknemmelig for den gode idé, og det er nyttigt at have alle disse ikke-realiserede projekter samlet på et sted. Det kunne blot være gjort bedre.

John Erichsen

Frederiksstaden set fra en anden vinkel

JOHN ERICHSEN: FREDERIKSSTADEN. *Grundlæggelsen af en københavnsk bydel 1749–1760. Lokalthistorisk Afdelings skriftserie nr. 1. København 1972. 236 s. 1 kort. Ill. Særpris 40,25 kr.*

Enevældens danske bygherrer havde sjældent magt, som de havde agt. Der var ikke midler til de store og samlede bebyggelser, som var planlagt fra grunden og afspejlede idealerne ude i Europa. De mere præsentable eksempler på ældre dansk arkitektur opstod en efter en og havde facader, der var håndformede til dagligt brug. Det er huse som bliver ædle i slid, deres intimitet og hjertelighed erstatter rigeligt, hvad de måtte savne i monumentalitet. Men den manglende helhed viser sig i arkitekturhistorien, som må rette sin interesse mod en arkitekts samlede værk eller mod det enkelte bygningsværk og her granske i detaljen. Bygningshistorien bliver et spørgsmål om successive projekter, og det gælder om at få facaden til at afsløre sine forlæg eller idealer. Længere inde og i overensstemmelse med forfatterens talent også om at afdække bygningens ånd og holdning.